

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/fotografia/100146,Poprawianie-zdjec-w-niemieckiej-propagandzie.htm>

Żołnierze niemieccy podczas czytania prasy w świetlicy sanatorium wojskowego w Generalnym Gubernatorstwie. Fot. ze zbiorów NAC

ARTYKUŁ

„Poprawianie” zdjęć w niemieckiej propagandzie

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: KONRAD ŚLUSARSKI 09.01.2023

Władze III Rzeszy od początku wojny doceniały wagę propagandy i wykorzystywały ją najintensywniej ze wszystkich walczących państw. Czyniono to nie tylko przez odpowiednio redagowane komunikaty i informacje

przekazywane w środkach przekazu (radio, gazety, komunikaty prasowe), ale też korzystano z nowych mediów wizualnych: filmu i fotografii.

Goebbels poprzez kontrolowane przez siebie agencje fotograficzne (także niemieckie oddziały agencji zagranicznych - np. Associated Press czy Keystone Co.) rozsyłał masowo po kraju zdjęcia dostarczane mu przez kompanie propagandowe i komórki propagandy naczelnych dowództw wojskowych, reprodukowane następnie w gazetach i czasopiśmie. Miały kreować wśród obywateli pozytywny obraz wojny, ukazując sukcesy i zwycięstwa wojsk, bohaterskich żołnierzy i zasługi osób zaangażowanych w wysiłek wojenny w kraju. Często zdjęcie szło w ślad za komunikatem wojskowym lub administracji cywilnej.

Nazistów portret własny

W zbiorze fotografii pozostałym po b. Głównej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu znajduje się duża kolekcja portretowych zdjęć niemieckich żołnierzy i oficerów z okresu II wojny światowej. Są to w zdecydowanej większości portrety osób, które zostały odznaczone wysokimi odznaczeniami wojennymi, głównie Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego i dodatkami do niego (Dębowym Liściem, Mieczami i Brylantami).

**Dowódca III Korpusu Armijnego
generał artylerii Curt Haase
otrzymał Krzyż Rycerski Krzyża**

Żelaznego 8 czerwca 1940 r. po kampanii we Francji. Na odbitce agencji Heinricha Hoffmanna rozesłanej 12 czerwca widać reprodukcję wcześniejszego, przedwojennego portretu generała, na którym namalowano odznaczenie farbami. Fot. z zasobu AIPN

Starszy kapral Oswin Göttert z 134 Dywizji Piechoty otrzymał Krzyż Rycerski Krzyża Żelaznego 7 września 1943 r. za zasługi w czasie walk z wojskami sowieckimi. Agencja (prawdopodobnie Scherl) wykorzystwała wcześniejszy portret, na którym doklejono odznaczenie wycięte z innej fotografii. Jest to szczególnie widoczne na wyraźnie odcinającej się od tła wstążce, zawieszanej z odznaczeniem na szyi. Fot. z zasobu AIPN

Portrety te były rozsyłane przez agencje fotograficzne po redakcjach prasowych przy okazji ogłaszania informacji o przyznaniu odznaczenia lub wymienieniu nazwiska delikwenta w komunikacie Naczelnego Dowództwa Wehrmachtu (OKW) (co również było formą wyróżnienia). Prezentowane zdjęcia mają niewyjaśnione pochodzenie, lecz wszystko wskazuje, iż są częścią posiadanej przez GK części kolekcji niemieckich fotografii propagandowych, wchodzącej w skład zbiorów koncernu medialnego „Ilustrowany Kurier Codzienny”, jednego z głównych wydawców kontrolowanej przez Niemców prasy w okupowanej Polsce, tak polsko- jak i niemieckojęzycznej.

Okoliczności przejęcia części kolekcji przez GK są nieznane, gdyż dotąd nie odnaleziono w dokumentacji pozostałej po tej instytucji żadnych odnoszących się do tej kwestii wzmianek.

Dowódca okrętu podwodnego „U 847” kapitan marynarki Friedrich Guggenberger z Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego nadanym 10 grudnia 1941 r. Uwagę zwracają małe proporcje odznaczenia. Agencja Scherl informując o przyznaniu mu 6 stycznia 1943 r. (gdy przebywał z okrętem na Południowym Atlantyku) Liścia Dębu do Krzyża Rycerskiego wykorzystała wcześniejsze zdjęcie wykonane

prawdopodobnie po zawinięciu jego okrętu do Brestu 19 września 1941 r., na którym doklejono Krzyż Rycerski. Fot. z zasobu AIPN

Dowódca krążownika pomocniczego HSK 4 „Thor”, komandor Günther Gumprich z Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego przyznany 31 grudnia 1942 r. Agencja Scherl informując 25 sierpnia 1943 r. o zawinięciu jego okrętu do portu w Japonii, użyła wcześniejszego portretu Gumpricha, na którym dodano odznaczenie, retuszując następnie krawędzie dodatku, by nie odcinały się zbyt od tła. Zwraca uwagę brak charakterystycznych barw na wstążce, na której zawieszono odznaczenie. Fot. z zasobu AIPN

Fotomontaż z hakenkreuzem

Potrzebny portret rzadko udawało się szybko wykonać i rozesłać po agencjach. Najczęściej delikwent był na dalekim froncie, a czasem... już nie żył. Sięgano więc po starsze jego fotografie lub zdjęcia portretowe znajdujące się w jego aktach osobowych (np. w komórkach personalnych dowództwa Wehrmachtu). Przed pracownikami agencji pozostało tylko zadanie zaktualizowania fotografii, a czasem jej ocenzurowania. Aktualizowanie polegało najczęściej na zmianie stopnia na właściwy (w końcu skoro mowa o majorze, nie może mieć on na zdjęciu dystynkcji porucznika) i dodawano odznaczenie.

Cenzurowanie polegało często na wymazaniu tła. Dodawanie robiono dwoma metodami: odznaczenie wycinano z innego zdjęcia, naklejano we właściwym miejscu, retuszowano farbami (np. dorabiano wstęgi na szyi, cieniowano, poprawiano styki wyciętego fragmentu z podkładem) i następnie tak spreparowane zdjęcie reprodukowano. Czasem po prostu domalowywano element farbami, tak jak to czyniono przy retuszowaniu stopnia na naramiennikach i patkach (w Luftwaffe czy SS).

Dowódca 1 pułku bombowców nurkujących podpułkownik Walter Hagen ma pod szyją Krzyż Rycerski Krzyża Żelaznego nadany 21 lipca 1940 r. Agencja Heinricha Hoffmanna informując 11 listopada 1940 r. o kolejnych sukcesach jednostki Hagen wykorzystwała jego stary portret, który zaktualizowano nie tylko przez dodanie odznaczenia, ale

też zmieniając mu dystynkcje na
patkach na stosowne do
ówczesnego stopnia. Fot. z
zasobu AIPN

Szef sztabu X Korpusu Lotniczego
i dowódca samolotu bombowego
major Sztabu Generalnego Martin
Harlinghausen z Krzyżem
Rycerskim Krzyża Żelaznego
nadany 4 maja 1940 r.
Preparując wcześniejszy portret
naklejono na nim odznaczenie,
wycięte prawdopodobnie z innej
fotografii, pomijając odpowiednią
dla niego wstęgę do zawieszenia
na szyi. Zmieniono też, używając
farby i pędzelka, oznaczenia
stopnia na patkach i
naramiennikach. Fot. z zasobu
AIPN

Dziś takie zmiany muszą być uwzględniane przez archiwistów i badaczy, bo często wpływają na błędne datowanie i lokalizację zdjęcia, a w konsekwencji jego opis i okoliczności powstania; należy także uwzględnić

inne okoliczności, np. data widniejąca na opisie agencyjnym zdjęcia to data umieszczenia zdjęcia w serwisie, a nie utrwalenia obrazu.

Wśród prezentowanych w tekście przykładów, na uwagę zasługują nie tyle przedstawieni Niemcy, ale same fotografie z widocznymi śladami ingerencji, wykonanej przez nieznaną z nazwiska osobę pracującą w agencji lub organach niemieckiej propagandy. Można w ten sposób poznać warsztat pracy „modyfikatorów” i stosowane przez nich techniczne triki.

Dowódca II dywizjonu 2 pułku myśliwców nocnych kapitan Horst Patuschka na zdjęciu nieustalanej agencji z Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego przyznanym 10 maja 1943 r. za sukcesy w walkach z lotnictwem sprzymierzonych. Problem polega na tym, iż nadanie nastąpiło pośmiertnie, gdyż zginął 6 marca 1943 r. w czasie walk w Tunezji. Nie mógł więc nosić odznaczenia przyznanego mu dwa miesiące po śmierci. Fot. z zasobu AIPN

Dowódca 1 pułku myśliwców nocnych major Werner Streib z Krzyżem Rycerskim Krzyża Żelaznego (nadany 6 października 1940 r.) z Dębowym Liściem (nadany 27 lutego 1943 r.) i Mieczami (nadane 11 marca 1944 r.). Informując 15 marca 1944 r. o nowym odznaczeniu przyznanym Streibowi przez Hitlera berlińska agencja „Atlantic” odpowiednio spreparowała fotografię z 1942 lub początku 1943 r. - do Krzyża domalowano Liść i Miecze, z pozostawieniem bez zmian wciąż aktualnego stopnia. Fot. z zasobu AIPN

Więcej interesujących materiałów na profilu Archiwum IPN

COFNIJ SIĘ